ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ У СТРУКТУРІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ПОСИЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОГО ШЛЯХУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Ю.В. Прозоров, *Національний банк України*

Вирішення проблеми кредитування банківською системою інноваційно-інвестиційних проектів у реальному секторі економіки потребує в даний час змін у побудові банківської архітектоніки та здійснення радикальних структурних заходів з боку держави. Дослідженню проблем інституційної структури банківського капіталу присвячені роботи провідних українських вчених, серед них: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.А. Гриценко, Е.Е. Галієв, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Д. Алексєєнко, О.І. Барановський та інші.

За визначенням академіка В. Гейця, Україні в даний час потрібний перехід від мобілізаційно-інноваційного шляху, "заснованого на розвитку традиційних сфер діяльності в 1999-2000 рр." [1, с. 348], до більш прогресивного інноваційно-інноваційного проекту модернізації власної економіки, пов'язаного з "фундаментальними надбаннями, створеними у науково-технічному середовищі країни" [1, с. 337], що потребує залучення довгострокових цільових кредитних коштів від банківської системи. Академік В. Геєць робить висновок про те, що "в умовах, що склалися в теперішній час в Україні, стоять завдання принципового характеру щодо розвитку банківської системи... на відміну від завдань попереднього періоду, коли стояло завдання створення фінансового сектора економіки" [2, с. 24].

Як свідчать дані табл. 1, після вражаючого падіння частки довгострокових кредитів, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання у перші роки незалежності, починаючи з 1998 р. розпочалося її поступове збільшення, і суттєво вона зросла в 2002-2003 рр. На нашу думку, початком необхідних структурних змін в інституційній побудові вітчизняного банківського капіталу повинно стати створення нового для України інституту – системи спеціалізованих банківських установ розвитку – для спрямування через такий інститут потоку довгострокових інвестицій на запровадження інновацій у пріоритетних, передусім наукомістких, галузях економіки.

Зокрема, початком роботи в цьому напрямку можна вважати створення в цьому році державного Українського банку реконструкції і розвитку (УБРР). На необхідності заснування УБРР неодноразово наголошувалося у численних рішеннях Уряду та указах Президента України, починаючи ще з кінця 90-х років. Джерелом коштів для УБРР повинні були стати: частина бюджетних видатків, цільові відрахування від прибутків підприємств окремих галузей, емісійні та кредитні кошти НБУ.

Таблиця 1

Питома вага у ВВП кредитів, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання України, %

Показники	1992 р.	1993 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.
Кредити комерційних банків, всього	53,6	27,4	8,6	9,0	11,2	13,8	19,4	25,8
Довгострокові кредити, до загального обсягу кредитів	3,7	2,7	18,4	22,4	17,9	21,7	28,2	45,0
Довгострокові кредити	2,0	0,7	1,6	2,0	2,0	3,0	5,5	11,6

Джерело: за даними Держкомстату та НБУ.

Запропоновано було також використовувати цільові кредити комерційних банків, надані під інвестиційні програми, частину коштів від реалізації державних цінних паперів, в тому числі – населенню, частину коштів, одержаних від приватизації державного майна, у вигляді пені, штрафів та інших відрахувань із суб'єктів господарювання, частину податків на предмети розкоші, а також кошти, вилучені силовими структурами при розкритті різноманітних "тіньових" операцій тощо.

Як зазначалося у статті Я.А. Жаліла, А.Т. Кияка та ін. [3, с. 28], цілком можливим є залучення в умовах наявної на ринку міжбанківського кредитування надлишкової ліквідності частини вільних коштів комерційних банків на фінансування УБРР (наприклад, у вигляді купівлі або участі в розміщенні серед своїх клієнтів довгострокових боргових цінних паперів, емітованих Банком реконструкції та розвитку). Зважаючи на державний статус УБРР, надійність його фінансових інструментів практично не поступалася б довгостроковим державним цінним паперам. Але завдяки впровадженню їх постійного двостороннього біржового котирування, наприклад, через інститут маркет-мейкерів на ПФТС, цінні папери з фіксованою дохідністю УБРР користувалися б значно більшим попитом серед широкого кола інвесторів як банків, так і небанківських установ. Банки могли б використовувати в такому разі облігації УБРР як ліквідну заставу при здійсненні операцій рефінансування зі сторони НБУ поряд з державними та ПДВ-облігаціями.

Вважаємо, що одним із нових напрямів діяльності УБРР могло б стати залучення у державний сектор приватних інвестицій шляхом розміщення запропонованих у статті Т. Коляди [4, с. 46] гібридних фінансових інструментів державних підприємств, насамперед, деяких специфічних видів корпоративних облігацій, ще не розповсюджених сьогодні на вітчизняному ринку цінних паперів, облігацій з правом голосу, конвертованих облігацій та облігацій зі

змінним відсотком. В попередніх роботах Т. Коляди та Ю. Прозорова [5, с. 37] порушувалося питання: першого чи другого рівня повинна бути така банківська установа, тобто безпосередньо чи опосередковано (через інститут уповноважених комерційних банків) УБРР проводитиме кредитування підприємств пріоритетних галузей народного господарства. Національний банк України наполягав на моделі УББР як банку другого рівня, але Кабінет Міністрів через Державну інноваційну компанію заснував банк першого рівня з порівняно невеликим статутним капіталом. Трансформація УБРР у насправді потужний фінансовий інститут розвитку є дуже важливою для утвердження інноваційно-інноваційної моделі розвитку України. Подальші дослідження повинні довести яким чином доцільніше нарощувати капітал банку розвитку – шляхом залучення іноземних інвесторів та часткового роздержавлення УБРР або шляхом акумулювання та використання бюджетних та позабюджетних коштів різноманітних цільових програм розвитку.

Список літератури

81. Геєць В.М. Інноваційно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект стратегії розвитку економіки і суспільства // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – С. 337-351.
82. Геєць В.М. Монетарні складові стратегії економічного розвитку. Монетарна політика в умовах економічного зростання: Матеріали науково-практичної конференції. – К., 2004. – С. 20-27.
83. Жаліло Я.А., Кияк А.Т., Прозоров Ю.В., Рябокінь М.І., Сменковський А.Ю. Від парадигми фінансової стабілізації – до ідеології зростання: Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: Центр антикризових досліджень, 2002. – 48 с.
84. Коляда Т. Про ефективність використання коштів від приватизації державного майна // Економіка України. – 2002. – № 7. – С. 42-47.
85. Коляда Т., Прозоров Ю. Створення Українського банку реконструкції та розвитку як вихід з інституційної пастки на шляху залучення інвестицій в економіку України // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2003. – № 12. – С. 33-38.

Прозоров, Ю.В. Інституційні зміни у структурі банківського капіталу та посилення кредитної підтримки інноваційно-інноваційного шляху розвитку економіки [Текст] / Ю.В. Прозоров // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 листопада 2004 р.). - Суми : УАБС НБУ, 2004. - С. 125-128.